

Föräldraskap – ett hinder i karriären?

Petter Lundborg

DET ÄR EN VANLIG UPPFATTNING att föräldraskap gör det svårare att avancera i karriären. Men att vetenskapligt belägga orsakssambandet mellan föräldraskap och arbetsmarknadsutfall, som inkomst och arbetade timmar, har visat sig vara svårt. I denna rapport sammanfattas resultaten från ett forskningsprojekt som studerar inkomstutvecklingen hos danska kvinnor som genomgår assisterad befruktning. Kvinnor som får barn med hjälp av IVF-behandling får betydligt lägre inkomster på sikt jämfört med kvinnor vars IVF-behandling misslyckats. För deras manliga partners syns inga sådana effekter. På kort sikt förklaras minskningen av att kvinnorna arbetar mindre när barnen är små. På lång sikt förklaras minskningen av lägre löner, som delvis hänger samma med att kvinnorna byter till sämre betalda jobb närmare hemmet.

Petter Lundborg är professor i nationalekonomi och verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.

»Det finns ett starkt negativt samband mellan föräldraskap, inkomster och arbetsmarknadsdeltagande.«

Att barn, och speciellt det första barnet, påverkar mycket i föräldrars liv är inte särskilt förvånande. I vilken utsträckning föräldraskapet påverkar möjligheten till arbete och karriär bestäms av föräldrarna själva och av samhällets spelregler.

I internationell jämförelse finns i Sverige och andra nordiska länder rätten till generös föräldraledighet, ett gott anställningsskydd och en väl utbyggd barnomsorg. Trots detta observeras ett oproportionerligt karriärstapp för kvinnor jämfört med män. En omfattande internationell forskningslitteratur visar på ett starkt negativt samband mellan föräldraskap, inkomster och arbetsmarknadsdeltagande.¹ Samma litteratur finner ofta ingen nämnvärd påverkan på mäns karriärer. Studier från Danmark och Sverige visar att det långsiktiga könsgapet i inkomster ökar med mellan 20 och 35 procent efter första barnets födelse.²

I denna rapport redovisar jag resultat från ett forskningsprojekt som har undersökt de kortsiktiga och långsiktiga effekterna av föräldraskap på kvinnors inkomster, löner och arbetade timmar i Danmark.³ I projektet används ett unikt datamaterial med uppgifter om kvinnor som genomgår provrörsbefruktning (*in vitro-fertilisering*, även kallat IVF-behandling). Eftersom chansen att en IVF-behandling lyckas visar sig vara oberoende av kvinnornas tidigare inkomster, utbildningsnivå med mera, och i det närmaste tycks slumpmässig, kan man jämföra arbetsmarknadsutfallen mellan de kvinnor som lyckas få barn och de som misslyckas, och ge resultaten en kausal tolkning. Få andra studier har kunnat göra detta.

Orsakssamband eller selektion? Avgörande för policy att förstå!

Det finns två huvudsakliga – men väsensskilda – förklaringar till det ofta observerade negativa sambandet mellan antal barn, löner och antal arbetade timmar bland kvinnor. Den första förklaringen är att föräldraskap *orsakar* negativa arbetsmarknadskonsekvenser. Sådana effekter kan till exempel uppstå till följd av långa föräldraledigheter, där föräldern missar möjligheter till befordran och riskerar att halka efter i löneutvecklingen. Den andra förklaringen är så kallad *selektion*, där kvinnor med fler barn skulle ha arbetat och tjänat mindre, oavsett antalet barn. Detta skulle exempelvis kunna förklaras av att kvinnor med sämre arbetsmarknadsutsikter väljer att skaffa fler barn eller att kvinnor med fler barn i genomsnitt är mindre produktiva på arbetsmarknaden.

Ur ett policyperspektiv är det viktigt att kunna särskilja orsakssamband från selektion. Politiska åtgärder som avser att öka arbetskraftsutbudet bland kvinnor som får barn, och utjämna de inkomst- och löneskillnader som uppstår, bygger vanligtvis på uppfattningen att föräldraskap allvarligt hindrar kvinnors arbetsmarknadskarriärer. Men sådana policyer riskerar att vara ineffektiva om det i stället är selektion som i huvudsak förklarar sambandet mellan antalet barn och arbetsmarknadsframgång. Det är då inte säkert att åtgärder som syftar till att utjämna effekterna av föräldraskap, såsom öronmärkta pappadagar, har någon effekt, eftersom grundorsaken till skillnaderna som uppstår inte primärt är föräldraskapet.

Trots att frågan om orsakssambandet mellan föräldraskap och kvinnors karriärer är av intresse för både forskare och politiska beslutsfattare är kunskaperna

1. Browning 1992, Goldin 1992, Waldfoegel 1998, Feyrer, Sacerdote och Stern 2008 samt Bertrand 2011.

2. Kleven, Landais och Sogaard 2018 samt Angelov, Johansson och Lindahl 2016.

3. Lundborg, Plug och Rasmussen 2017.

alltjämt bristfälliga. Det beror på att det har visat sig vara svårt att utreda arbetsmarknadseffekterna av föräldraskap. Om selektionseffekter är viktiga betyder det att de kvinnor som väljer att skaffa fler barn också skiljer sig åt på många andra sätt från de kvinnor som väljer att skaffa färre eller inga barn. För att kunna studera orsakssambandet mellan föräldraskap och arbetsmarknadsutfall behöver forskaren skapa en situation och få tillgång till data där variationen i föräldraskap och antalet barn är till synes slumpmässig. De estimerade sambanden riskerar annars att ge en felaktig bild av orsakssambandet.

ETT ELLER FLERA BARN, HUR PÅVERKAR DET?

Ett ofta använt naturligt experiment⁴ är tvillingfödslar. Det beror på att kvinnor som får tvillingar inte skiljer sig åt särskilt mycket från andra kvinnor som får barn och att tvillingfödslar i de flesta fall ger en ökning av det slutgiltiga antalet barn. Genom att jämföra karriärutfall mellan kvinnor med och utan tvillingar är det därför möjligt att undersöka orsakssambandet mellan antalet barn och karriärutfall. Resultatet har ofta visat att kvinnor som får fler barn på grund av en tvillingfödelse arbetar mindre på kort sikt, men lika mycket, om inte mer, när deras tvillingar blir äldre.⁵

Ett annat flitigt använt naturligt experiment är könssammansättningen hos föräldrars två förstfödda barn. Många föräldrar föredrar att ha både flickor och pojkar. Därför kommer en del föräldrar vars två första barn är av samma kön försöka skaffa ytterligare barn i hopp om att få minst ett barn av varje kön. Eftersom könssammansättningen är så gott som slumpmässig har forskare kunnat dra nytta av den variation i antalet barn som uppstår enbart på grund av könssammansättningen för att studera orsakssambandet mellan antalet barn och kvinnors inkomster och löner. Likt »tvillingexperimentet«⁶ finner dessa studier ofta kortsiktiga effekter på löner och inkomster som försvinner på lång sikt.⁶

Dessa studier har bidragit med värdefulla insikter om orsakssambandet mellan föräldraskap och arbetsmarknadsutfall. De har emellertid begränsningar, eftersom de enbart mäter effekterna av att få *ytterligare* barn. I »tvillingexperimentet«⁶ jämförs kvinnor som får olika antal barn på grund av tvillingfödslar. Man kan då inte mäta effekten av att *få sitt första barn*, eftersom kvinnor som inte får några barn alls utesluts ur analysen. Om effekten på löner och inkomster är störst när första barnet föds kommer man heller inte att kunna mäta den största effekten av föräldraskap.

Det naturliga experimentet som bygger på barnaskarans könssammansättning har samma typ av begränsning: här mäter man effekten av *ytterligare* barn hos en grupp kvinnor som redan har minst två barn.

EFFEKTERNA AV FÖRSTA BARNET, TROLIGEN VIKTIGAST MEN SVÅRAST ATT FASTSTÄLLA

Ett litet antal studier har försökt att skatta effekten av första barnet. I en studie på data från 26 utvecklingsländer behandlas självbedömd infertilitet som ett naturligt experiment och författarna jämför arbetsmarknadsutfall mellan fertila och infertila kvinnor.⁷ Resultaten visar att fertila och infertila kvinnor arbetar lika mycket, men också att infertilitet är vanligare bland utbildade kvinnor som lever i städer. Om infertilitet hos kvinnor inte är slumpmässig, är det dock inte heller självklart att självbedömd infertilitet kan användas som ett trovärdigt naturligt experiment.

En annan studie fokuserar på ofrivilligt barnlösa kvinnor i USA som sökte hjälp för sina infertilitetsproblem.⁸ Studien inkluderar enkla och billiga fertilitetsbehandlingar, som medicinsk rådgivning och fertilitetstester, men exkluderar IVF-behandlingar. Genom att behandla utfallet av behandlingarna som ett naturligt experiment finner författaren att kvinnor som får barn arbetar mindre än kvinnor som inte får barn. På grund av databegränsningar kan studien endast skatta kortsiktiga effekter hos kvinnor med barn under ett års ålder.

Eftersom det har varit svårt att hitta trovärdiga naturliga experiment för att skatta arbetsmarknadseffekterna av första barnet har några studier i stället jämfört hur kvinnors löneutveckling skiljer sig åt beroende på när (tidpunkten) de fick sitt första barn.⁹ Dessa studier finner stora effekter av föräldraskap men bygger på det starka antagandet att timingen av föräldraskap är i princip slumpmässig.

Litteraturen om effekterna av föräldraskap befinner sig fortfarande i sin linda med många obesvarade frågor och blandade resultat. Framför allt saknas det tydlig evidens om effekterna av första barnet. Avsikten med den studie vars resultat sammanfattas i denna analys är att besvara några av dessa frågor genom att utveckla en ny empirisk strategi som använder sig av utfall av IVF-behandlingar som ett naturligt experiment, i syfte att studera arbetsmarknadseffekterna av första barnet.

4. En typ av studiedesign inom samhällsvetenskapen där forskaren kan utnyttja att det »naturligt«⁶ (alltså utan forskarens direkta inverkan) uppstår skillnader mellan olika grupper.
5. Rosenzweig och Wolpin 1980, Bronars och Grogger 1994, Jacobsen, Pearce och Rosenbloom 1999 samt Vere 2011.
6. Angrist och Evans 1998, Iacovou 2001, Cruces och Galiani 2007, Hirvonen 2009 samt Angelov och Karimi 2012.
7. Agüero och Marks 2011.
8. Cristia 2008.
9. Kleven, Landais och Sogaard 2018 samt Angelov, Johansson och Lindahl 2016.

»För att studera effekten av föräldraskap använder mina kollegor och jag data över IVF-behandlingar i Danmark.«

PROVRÖRSBEFRUKTNING GER UNIK JÄMFÖRELSEGRUPP

För att studera effekten av föräldraskap använder mina kollegor och jag data över IVF-behandlingar i Danmark. IVF är det vanligaste medicinska ingreppet för att hjälpa ofrivilligt barnlösa kvinnor att få barn. Det danska sjukvårdssystemet ger dessa kvinnor rätt till tre kostnadsfria IVF-behandlingar, efter remiss från en allmänläkare och så länge de är under 40 år.

För att säkerställa en bra jämförelsegrupp (som så ofta annars saknas i denna typ av studier), och på så sätt kunna betrakta IVF-behandlingar som naturligt experiment, måste ett antal förutsättningar vara uppfyllda. Den viktigaste för studien är att det finns en betydande grad av slumpmässighet i chansen att få barn med hjälp av en IVF-behandling. Om så är fallet kan man jämföra inkomster och löner mellan kvinnor vars behandling lyckades och dem vars behandling misslyckades samt hänföra eventuella skillnader till skillnader i just behandlingsutfall.

För att grupperna vars behandling lyckas respektive misslyckas ska vara så lika varandra som möjligt fokuserar vi i vår studie på gruppen av kvinnor som nått det sista stadiet i IVF-behandlingen och fått ett eller flera befruktade ägg inplacerade. I den här gruppen har samtliga kunnat genomföra ett uttag av ägg, fått dem befruktade och kunnat återföra dem. För en del av dessa kvinnor utvecklas embryona vidare och IVF-behandlingen leder till graviditet och barn, för andra kvinnor slutar embryona att utvecklas och IVF-behandlingen misslyckas.

Våra data visar att de kvinnor vars första IVF-behandling lyckas är anmärkningsvärt lika de kvinnor vars behandling misslyckas. De befinner sig i genomsnitt på samma utbildningsnivå och har samma årliga inkomster innan de söker IVF-behandling, och de har även partners med liknande utbildningsnivåer och inkomster.

Vår analys kompliceras något av att de flesta kvinnor genomgår flera IVF-behandlingar för att uppnå ett lyckat resultat. Eftersom *antalet* försök inte är slumpmässigt är det inte heller meningsfullt att betrakta IVF-framgång efter flera behandlingar som slumpmässigt. Det är till exempel tänkbart att de kvinnor som är mest motiverade att skaffa barn också väljer att genomföra fler IVF-försök än andra kvinnor. För att hantera denna problematik fokuserar vi i analyserna enbart på effekterna av den första IVF-behandlingen, som ju alla kvinnor i studien genomgår.

DATA ÖVER IVF-BEHANDLINGAR OCH ARBETSMARKNADSUTFALL

För att genomföra analyserna används detaljerade data över kvinnor som genomgår IVF-behandlingar åren 1995–2005. Sådana data finns i det danska IVF-registret, som samlar information om alla IVF-behandlingar som utförs på offentliga och privata fertilitetskliniker. Registret innehåller information om orsaken till infertilitet, behandlingssätt, antal ägg som plockats ut, antal befruktade ägg som förts tillbaka, behandlingsresultat (födelse, abort, dödfödelse eller missfall), datum för behandling och, i förekommande fall, datum för födelse.

IVF-registret innehåller information om 31 666 kvinnor som genomgått totalt 96 807 IVF-behandlingar. Från dessa väljer vi ut samtliga kvinnor utan barn sedan tidigare som genomgår sin första IVF-behandling och som når det sista stadiet i IVF-behandlingen, återförande av embryo. Det ger oss ett urval av 18 538 IVF-behandlade kvinnor.

Vi har låtit Danmarks Statistik länka IVF-registret med andra administrativa register för att få longitudinell information för perioden 1991–2009 för uppgifter om utbildning, ålder, kön, civilstånd, antal barn, och arbetsmarknadsvariabler, såsom arbetsmarknadsdeltagande, antal arbetade timmar, timlöner, årliga löner, sysselsättning, sektor och företag.

Tabell 1 visar att kvinnor som får barn efter sin första IVF-behandling i genomsnitt arbetar färre timmar, har lägre löner och är mindre benägna att arbeta överhuvudtaget. Dessa mönster är intressanta men utgör inte nödvändigtvis ett orsakssamband, för det behövs en mer sofistikerad regressionsanalys.

Med våra data kan vi också jämföra kvinnorna som genomgår IVF-behandlingar med ett representativt urval av kvinnor som fick barn under samma tidsperiod. Som tabell 1 visar är kvinnorna i vårt IVF-urval äldre och har högre inkomster än kvinnorna i det representativa urvalet. Skillnaderna indikerar att kvinnor som genomgår IVF-behandlingar troligtvis har en starkare arbetsmarknadspotential än andra kvinnor. Detta bör hållas i åtanke när resultaten tolkas, vilket jag återkommer till.

METOD: REGRESSIONER OCH INSTRUMENT

I våra empiriska analyser använder vi oss av regressionsmodeller. Först skattar vi det direkta orsakssambandet mellan framgångsrika IVF-behandlingar och arbetsmarknadsutfall, där skillnader i behandlingsresultat från den första IVF-behandlingen används som ett

Tabell 1. Deskriptiv statistik för utvalda variabler.

	Misslyckad IVF-behandling (1)	Lyckad IVF-behandling (2)	Representativt urval (3)
Utfall före IVF-behandling			
Ålder vid första behandling	32,5	31,4	28,3
Årlig medelinkomst, danska kronor	245 360	243 912	201 717
Utbildning, antal år	12,8	12,8	12,5
Partnerns medelinkomst, danska kronor	327 006	322 318	287 883
Partnerns utbildning, antal år	12,7	12,7	12,5
Andel sjukskrivna	17,0	16,9	14,3
Andel gifta	52,1	52,3	30,6
Andel som har inkomst > 0	91,0	92,2	90,0
Andel med heltidsanställning	93,4	93,4	78,0
Antal arbetstimmar/vecka	28,6	28,7	26,6
Andel med jobb i offentlig sektor	58,8	58,2	44,4
Utfall efter behandling			
Årlig inkomst, danska kronor	241 815	211 525	178 907
Andel som har inkomst > 0	88,8	86,4	85,2
Antal arbetstimmar/vecka	30,0	27,2	25,4
Antal observationer	13 168	5 370	103 826

naturligt experiment. Vi relaterar framgång i behandlingen till olika arbetsmarknadsutfall, och kontrollerar även för år, kvinnans ålder, tidigare arbetsmarknadsutfall och utbildning. Resultaten från dessa regressioner utgör så kallade *intention-to-treat*-skattningar, eftersom de inte fångar den direkta effekten av föräldraskap. Vissa kvinnor som misslyckas vid första behandlingen kommer nämligen lyckas vid senare behandlingar, och skillnaden i arbetsmarknadsutfall som uppkommer från variation i framgång i första behandlingen ska därför tolkas som effekten av en *ökad sannolikhet* att bli förälder. Effekten ger dock en första fingervisning om orsakssambandet.

För att även fånga in den direkta effekten av föräldraskap använder vi oss av så kallad instrumental-variabelskattning. I dessa analyser isoleras den variation i föräldraskap som enbart beror på variation i behandlingsutfall vid första IVF-behandlingen. Behandlingsutfallet utgör här ett så kallat instrument för föräldraskap.

Dessa instrumental-variabelskattningar kan ges en kausal tolkning om IVF-instrumentet uppfyller tre villkor: (i) att utfallet av den första IVF-behandlingen har en stark effekt på chansen att bli förälder; (ii) att det finns en slumpmässighet i huruvida den första IVF-behandlingen lyckas eller ej; (iii) att en lyckad första IVF-behandling påverkar arbetsmarknadsutfall enbart genom dess påverkan på chansen att få barn. Nedan redovisas resultat som tyder på att dessa antaganden är rimliga.

Föräldraledighet, anställningsskydd och barnomsorg i Danmark

Danmark har, liksom Sverige, generösa villkor för betald föräldraledighet, starkt anställningsskydd vid föräldraledighet och kraftigt subventionerad barnomsorg. Från och med 2002 hade danska mammor rätt till 22 veckors föräldraledighet (inklusive fyra veckors

»Vår empiriska analys visar att kvinnor som lyckas med sin första IVF-behandling får en sämre inkomstutveckling än de som misslyckas.«

ledighet under graviditet) och 32 veckors delad föräldraledighet.¹⁰ Dessförinnan var föräldraledigheten begränsad till 18 veckors mammaledighet (inklusive fyra veckors ledighet under graviditet) och tio veckors delad föräldraledighet. Nivån på ersättningen i samband med betald föräldraledighet beror på tidigare inkomster och skiljer sig åt mellan olika arbetssektorer. I den offentliga sektorn är ersättningen 100 procent (för de första 24 veckorna). I den privata sektorn varierar ersättningen mellan arbetsplatser men ligger i genomsnitt på mellan 60 och 70 procent av lönen.¹¹

FÖRSTA BARNET FÅR STORA KONSEKVENSER FÖR KVINNORS KARRIÄRER, MEN INTE FÖR MÄNS

Vår empiriska analys visar att kvinnor som lyckas med sin första IVF-behandling får en sämre inkomstutveckling än de som misslyckas. Sambanden mellan en framgångsrik IVF-behandling och fertilitet, inkomst, löner och arbetstid illustreras i figur 1.

Figur 1a visar betydelsen av en lyckad första IVF-behandling för chansen att bli förälder. Effekten minskar över tid, eftersom en del kvinnor som misslyckas med sin första behandling genomgår ytterligare IVF-behandlingar och får barn senare i stället. Effekten förblir dock positiv över tid – det vill säga kvinnor vars första IVF-behandling inte ledde till barn har även en större sannolikhet att förbli barnlösa upp till tio år senare.

Figur 1 b visar att en lyckad IVF-behandling har en stor negativ inverkan på kvinnors årsinkomster, där effekten är som störst under de två första åren. Effekten minskar därefter men kvarstår alltså tio år senare.

Eftersom årliga arbetsinkomster speglar både arbetsutbud och timlön är det även intressant att studera dessa separat. Figurerna 1 c och d visar att kvinnor är mer benägna att sluta arbeta eller arbeta färre timmar en kort tid efter sitt första barn, men att de återvänder till arbetsmarknaden tre eller fyra år senare och sedan fortsätter att arbeta lika många timmar som tidigare.

Om den långsiktiga nedgången i årliga inkomster inte speglar att kvinnor arbetar mindre borde den i stället spegla lägre timlöner. Figur 1 e bekräftar att så är fallet, där resultaten visar en liten effekt på lönenivån under de två första åren efter det första barnet, men negativa effekter på längre sikt. Timlönerna minskar med 2 till 3 procent på medellång och lång sikt för de som lyckades med sin första behandling.

Mäns inkomster påverkas inte nämnvärt av utfallet av sina partners IVF-behandlingar. Figur 1 f visar endast små

effekter, som dessutom är mer osäkert skattade än motsvarande effekter för kvinnor.

STORA EFFEKTER AV FÖRÄLDRASKAP

Figur 1 b och e visar att framgångsrika IVF-behandlingar påverkar kvinnors arbetsinkomster negativt. Med hjälp av instrumental-variabel-metoden kan vi översätta detta resultat till effekter av föräldraskap *i sig självt*, det vill säga effekten av att få barn. Resultaten visar att föräldraskap minskar den årliga inkomsten med 70 000 danska kronor på kort sikt och med 30 000 danska kronor på medellång och lång sikt. Översatt i procentuella termer innebär detta 31 procent lägre inkomst på kort sikt och 11 till 12 procent lägre inkomster på medellång och lång sikt. Det totala inkomstbortfallet under tidsperioden blir drygt 400 000 danska kronor. Detta är också inkomstbortfallet jämfört med kvinnornas mäns inkomster, eftersom de inte påverkades av föräldraskap.

Resultaten visar också att på kort sikt minskar arbetskraftsdeltagandet med sju procentenheter, och antalet arbetade timmar med i genomsnitt sex timmar per vecka. På längre sikt påverkas emellertid varken arbetskraftsdeltagande eller antal arbetade timmar av att få barn. Intressant nog visar resultaten för timlöner det motsatta mönstret. Här finner vi endast små effekter på lönenivån under de två första åren men stora och negativa effekter på medellång och lång sikt, där lönerna minskar med 12 till 13 procent.

VAD FÖRKLARAR DE STORA EFFEKTERNA?

För att förstå vad som förklarar de stora effekterna använder vi oss av matchade data över arbetsgivare och arbetstagare och testar om kvinnor som får barn oftare byter arbetsplats och typ av arbetsplats. Resultaten visar att kvinnor som får barn byter yrke och arbetsplats oftare än kvinnor som inte får barn. Dessa effekter syns både på kort och på medellång sikt.

Vi ser också att de kvinnor som byter yrke och arbetsplats i större utsträckning väljer yrken och arbetsplatser med lägre genomsnittliga inkomster. När dessa kvinnor väl börjar arbeta i dessa sämre betalda jobb fortsätter de med detta även på lång sikt.

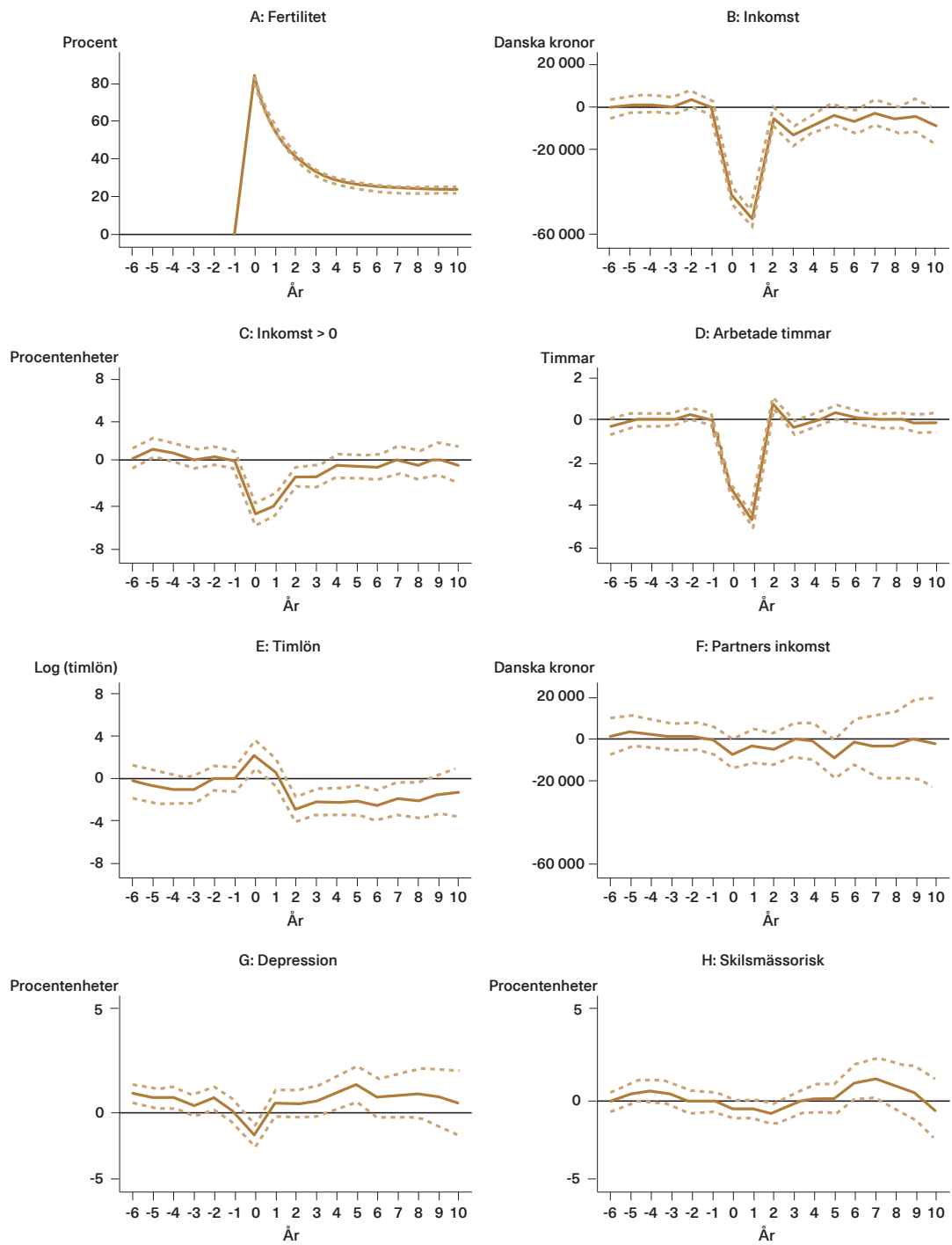
Vad kännetecknar då de lägre avlönade jobb som kvinnor väljer efter att ha fött barn? Vi finner inga belägg för att dessa kvinnor i större utsträckning väljer deltidsjobb, jobb inom offentlig sektor eller yrken med en högre andel kvinnor. Däremot ser vi tydliga förändringar i avståndet mellan hem och arbete. På lång sikt arbetar kvinnor som

10. Nielsen, Simonsen och Verner 2004.

11. Pylkkänen och Smith 2004.

Figur 1: Effekter av en framgångsrik IVF-behandling.

Not: Figurerna plottar koefficienterna från en s.k. event study. I graferna är tid definierad som år före och efter (potentiell) barnafödelse. Koefficienterna i perioden -1 utgör referenskategori.



har barn 5,5 kilometer närmare hemmet än kvinnor som inte har barn, vilket innebär 44 procent kortare arbetsrelaterat pendlingsavstånd. Resultaten tyder på att kvinnor med barn har starkare preferenser för att arbeta nära hemmet och därför är benägna att välja mindre välbetalda jobb.

HÖGINKOMSTTAGARE PÅVERKAS MEST

Så här långt har fokus legat på de genomsnittliga effekterna av att få barn. En intressant fråga är emellertid om effekterna varierar systematiskt, beroende på kvinnornas egenskaper. Våra resultat visar att högvärlöna kvinnor, definierat som att tillhöra de 25 procent bäst betalda innan IVF-behandlingarna påbörjades, påverkas mer än andra kvinnor, både räknat som faktisk inkomst och procentuellt. På lång sikt minskar deras inkomster med 16 procent efter att de fått barn, jämfört med 8 procent bland övriga kvinnor.

Skillnaderna blir ännu större om man i stället fokuserar på partners inkomster.¹² Kvinnor vars män tillhör de 25 procent högst betalda minskar sina inkomster med 31 procent på lång sikt, jämfört med 5 procent för övriga kvinnor. Det ser alltså ut som att kvinnliga höginkomsttagare, eller kvinnor vars partners är höginkomsttagare, har svårare att förena familjeliv med karriärer. Vår studie kan inte svara på varför det förhåller sig på detta vis. En tänkbar förklaring är att mer välbetalda jobb ofta finns i sektorer som ställer höga krav på tillgänglighet och flexibilitet på jobbet. En annan förklaring är att dessa kvinnor helt enkelt föredrar att arbeta mindre och har bättre ekonomiska möjligheter att också göra det. Ytterligare förklaringar kan vara att kvinnor med högbetalda män har sämre förhandlingsstyrka och att deras mäns preferenser därmed får större genomslag.

Våra resultat visar inga betydande skillnader i de långsiktiga effekterna beroende på om man jobbar i den offentliga eller privata sektorn. Effekterna är inte heller annorlunda efter 2002, när fyra veckors extra betald föräldraledighet infördes.

BARN ELLER INTE BARN ÄR DET SOM SPELAR ROLL, INTE ANTALET BARN

Ett viktigt bidrag med vår studie är att vi kan undersöka betydelsen av det första barnet, medan tidigare forskning i stor utsträckning har fokuserat på effekten av att få ytterligare barn. Med våra data kan vi jämföra effekterna genom att även inkludera och studera kvinnor som redan har barn när de genomgår sin första IVF-behandling.

För dessa kvinnor finner vi också betydande inkomstförluster av föräld-

raskap, men enbart på kort sikt. På medellång sikt är inkomstförlusterna mycket mindre men förblir statistiskt signifikanta. På lång sikt försvinner inkomsteffekterna helt.

Vi hittar liknande effekter när vi jämför kvinnor som alla föder minst ett barn, men där vissa får ytterligare ett barn genom en tvillingfödsel. Inkomstförlusterna av ytterligare ett barn är även i det här fallet kortsiktiga och försvinner på sikt.

Resultaten visar att det första barnet är mer betydelsefullt för kvinnors karriärer än senare födda barn. Detta kan också vara en viktig förklaring till att många tidigare studier som fokuserat mest på senare födsel finner små effekter av föräldraskap.

KAN DEPRESSION OCH SKILSMÄSSOR FÖRKLARA RESULTATEN?

Lyckade IVF-behandlingar kan potentiellt påverka arbetsinkomster genom andra mekanismer än föräldraskap. Besvikelsen över en misslyckad IVF-behandling kan till exempel leda till depression eller ökad risk för skilsmässa.¹³ En depression kan i sin tur tänkas påverka produktiviteten på arbetsmarknaden. Kvinnor som skiljer sig (eller förutser en skilsmässa) kan å andra sidan tänkas arbeta mer för att kompensera för bortfallet i hushållsinkomster.

Våra resultat i figur 1 g och h ger inget stöd för dessa hypoteser. Kvinnor vars IVF-behandling lyckades använder varken mer eller mindre antidepressiva läkemedel på lång sikt. Inte heller skiljer de sig i större eller mindre utsträckning.

KAN RESULTATEN TILLÄMPAS PÅ ANDRA GRUPPER OCH LÄNDER?

Danska kvinnor som påbörjar IVF-behandlingar är bättre utbildade, arbetar mer, har högre löner samt är äldre när de får sitt första barn, jämfört med ett representativt urval av danska kvinnor som fick barn under samma tidsperiod. Frågan är vilka generella slutsatser man kan dra från resultat som baseras på en så icke-representativ grupp.

För att svara på detta är det viktigt att komma ihåg att även om de kvinnor som genomgår IVF-behandlingar skiljer sig åt från andra kvinnor är det inte säkert att effekterna av att få barn gör det. För att testa detta behöver vi ett naturligt experiment som vi kan tillämpa på både kvinnor som genomgår IVF-behandlingar och kvinnor som får barn utan att genomgå IVF-behandlingar. Tvillingfödsel utgör just ett sådant experiment. En del kvinnor som genomgår en framgångsrik IVF-behandling får tvillingar medan andra får ett barn. Eftersom tvillingfödsel är i princip slumpmässiga kan vi sedan jämföra hur inkomster utvecklas för de som

12. IVF-behandlingar var inte tillgängliga för samkönade par i Danmark under perioden vi studerar så partners här är uteslutande män.

13. Se t.ex. Volgsten, Svanberg och Olsson 2010 samt Kjaer m.fl. 2014.

»Sammantaget visar våra resultat att åtgärder som syftar till att öka jämlikheten i ekonomiska utfall mellan könen i stor utsträckning bör fokusera på att utjämna effekterna av föräldraskap.«

får två barn via en tvillingfödelse och de som bara får ett barn. Och vi kan göra motsvarande analys för kvinnor som får barn utan att genomgå IVF-behandlingar.

Våra resultat visar att effekten av att få ytterligare ett barn, genom en tvillingfödelse, är anmärkningsvärt lik den mellan gruppen av kvinnor som genomgår IVF-behandlingar och det representativa urvalet av danska kvinnor. Ett ytterligare barn minskar inkomsterna med 7 procent för kvinnorna som genomgår IVF-behandling, medan den motsvarande effekten hos det representativa urvalet är 8 procent. På medellång sikt minskar inkomsterna med 3 respektive 2 procent. Dessa effekter är återigen betydligt mindre än de som uppstår vid första barnet, vilket än en gång illustrerar att det är viktigt att inkludera även den första födseln om man fullt ut vill förstå karriäreffekterna av föräldraskap.

Vad kan vi då säga om våra resultatets relevans för andra länder, med exempelvis mindre generös föräldraledighet? Å ena sidan kan vi förvänta oss mindre karriäreffekter i sådana länder, eftersom kvinnor där snabbare återvänder till sitt arbete. Å andra sidan kan vi förvänta oss större effekter om kvinnor som annars skulle ha återvänt till sitt arbete i slutet av sin föräldraledighet i stället lämnar arbetsmarknaden helt och hållet. Vi finner visst stöd för den sistnämnda hypotesen när vi jämför de skattade effekterna av att få ytterligare barn via tvillingfödelse i Danmark och USA, där effekterna är klart större i studier baserade på amerikanska data.¹⁴ Eftersom Danmark är ett av världens mest generösa länder när det gäller föräldraledighet, kan det innebära att våra resultat, om något, underskattar effekterna som kan uppstå i länder med mindre generösa föräldraförsäkringssystem.

Diskussion och lärdomar

Resultaten från vår forskning bidrar till ny kunskap om föräldraskapets konsekvenser för kvinnors och mäns karriärer. Den besvarar flera frågor:

1. Påverkas kvinnors karriärer när de får sitt första barn?

Svaret är ja – effekterna på inkomsterna är negativa, stora och långvariga. På kort sikt speglar de negativa effekterna att kvinnor som får barn väljer att arbeta färre timmar eller att de lämnar arbetsmarknaden helt och hållet. På lång sikt speglar effekterna i stället lägre timlöner, som bland annat beror på att kvinnor som får barn byter till mindre välbetalda jobb som ligger närmare hemmet.

2. Påverkas kvinnors karriärer av att få ytterligare barn?

På kort sikt ser vi negativa effekter men de är blygsamma i storlek jämfört med effekterna av första barnet. På lång sikt försvinner effekterna av ytterligare barn helt.

3. Påverkas mäns karriärer i samma utsträckning?

Nej, barn har inga effekter på mäns inkomster.

Våra resultat hjälper oss att förstå varför inkomst- och lönegapet mellan män och kvinnor kvarstår i länder med generösa föräldraförsäkringssystem, som Danmark och Sverige. Resultaten pekar på att föräldraskapet i sig förklarar en stor del av dessa kvarstående gap. Andra förklaringar, som att kvinnor som får fler barn redan från början är mindre produktiva på arbetsmarknaden, har mindre bäring för att förstå könsgapen. De stora effekterna av föräldraskap utesluter visserligen inte diskriminering av kvinnor på arbetsmarknaden som en förklaring till könsgapet, men implicerar i så fall att arbetsgivare diskriminerar just med avseende på kvinnors föräldraskap.

Resultaten i sig ger ingen vägledning i huruvida effekterna av föräldraskap på kvinnors karriärer bör ses som ett problem som kräver policyinsatser. Om effekterna fullt ut speglar preferenser och välövervägda val kan man se inkomstnedgång i samband med föräldraskap som oproblematiskt – vissa kvinnor är helt enkelt villiga att »betala« ett ganska högt pris för att ha mer tid med sina barn. Könsgapet speglar då delvis att kvinnor och män i genomsnitt gör olika avvägningar i valet mellan arbete och tid med barnen.

Ett annat synsätt är att valen byggs på starka normer och förväntningar om vem som är bäst lämpad att ta hand om barnen. Om man menar att dessa normer drabbar kvinnor orättfärdigt skulle denna orättfärdighet kunna ligga till grund för policyåtgärder som syftar till att utjämna effekterna av föräldraskap mellan könen. Våra resultat kan då också utgöra en riktlinje för diskussioner om kompensation för inkomstförluster vid föräldraskap; resultaten visar att danska kvinnor »förlorar« drygt 400 000 danska kronor under en tioårsperiod efter det första barnets födelse.

Vilka åtgärder kan då tänkas vara effektiva, om man från samhällets håll vill minska lönegapet i samband med föräldraskap? Ett av våra resultat pekar på att kvinnor efter att ha blivit föräldrar väljer sämre betalda arbeten närmare hemmet. Man kan därför tänka sig att åtgärder som minskar behovet av att arbeta nära hemmet skulle kunna

14. Bronars och Grogger 1994, Jacobsen, Pearce och Rosenbloom 1999 samt Vere 2011.

minska effekterna av föräldraskap. Det kan handla om bättre förutsättningar att delvis jobba hemifrån, mer flexibla arbetstider och utökade möjligheter till hjälp med hämtning och lämning på förskola och skola. Coronapandemin har lett till ett teknologsprång i möjligheterna att arbeta hemifrån som kanske blir bestående. Om detta gynnar kvinnor återstår dock att se; hemarbete kan också leda till krav på ständig tillgänglighet och oregelbundna arbetstider, vilket har visat sig missgynna kvinnor.¹⁵

En intressant fråga är om våra resultat kan överföras till svenska förhållanden. Mycket talar för det. I ett internationellt perspektiv är både Danmark och Sverige relativt jämställda länder med generösa föräldraförsäkringssystem och väl subventionerad barnomsorg. Det är heller inte mycket som talar för att den längre föräldraledigheten och »pappamånaderna« i Sverige har någon större betydelse för möjligheterna att överföra resultaten till svenska förhållanden, eftersom forskningen inte har visat några större effekter av pappamånader eller förlängningar av föräldraledigheten på könslönegapet i nordiska länder.¹⁶

Sammantaget visar våra resultat att åtgärder som syftar till att öka jämlikheten i ekonomiska utfall mellan könen i stor utsträckning bör fokusera på att utjämna effekterna av föräldraskap. Vilka åtgärder som är mest effektiva för att åstadkomma detta är en viktig fråga för framtida forskning.

Referenser

- AGÜERO, JORGE OCH MINDY S. MARKS (2011). »Motherhood and Female Labor Supply in the Developing World: Evidence from Infertility Shocks«, *Journal of Human Resources*, 46(4), 800–826.
- ANGELOV, NIKOLAY OCH ARIZO KARIMI (2012). »Mothers' Income Recovery after Childbearing«, Uppsala University Department of Economics Center for Labor Studies Working Paper 2012–2019.
- ANGELOV, NIKOLAY, PER JOHANSSON OCH ERICA LINDAHL (2016). »Parenthood and the Gender Gap in Pay«, *Journal of Labor Economics*, 34(3), 545–579.
- ANGRIST, JOSHUA D. OCH WILLIAM N. EVANS (1998). »Children and Their Parents' Labor Supply: Evidence from Exogenous Variation in Family Size«, *American Economic Review*, 88(3), 450–477.
- BERTRAND, MARIANNE (2011). »New Perspectives on Gender.« I *Handbook of Labor Economics*, Volume 4B, David Card och Orley Ashenfelter (red.), 1543–1590. Amsterdam: Elsevier.
- BERTRAND, MARIANNE (2020). »Gender in the Twenty-First Century«, *AEA Papers and Proceedings*, 110, 1–24.
- BRONARS, STEPHEN G. OCH JEFF GROGGER (1994). »The Economic Consequences of Unwed Motherhood: Using Twin Births as a Natural Experiment«, *American Economic Review*, 84(5), 1141–1156.
- BROWNING, MARTIN (1992). »Children and Household Economic Behavior«, *Journal of Economic Literature*, 30(3), 1434–1475.
- CRISTIA, JULIAN P. (2008). »The Effect of a First Child on Female Labor Supply: Evidence from Women Seeking Fertility Services«, *Journal of Human Resources*, 43(3), 487–510.
- CRUCES, GUILLERMO OCH SEBASTIAN GALIANI (2007). »Fertility and Female Labor Supply in Latin America: New Causal Evidence«, *Labour Economics*, 14(3), 565–573.
- FEYRER, JAMES, BRUCE SACERDOTE OCH ARIEL DORA STERN (2008). »Will the Stork Return to Europe and Japan? Understanding Fertility within Developed Nations«, *Journal of Economic Perspectives*, 22(3), 3–22.
- GOLDIN, CLAUDIA (1992). *Understanding the Gender Gap: An Economic History of American Women*. Oxford University Press.
- HIRVONEN, LALAINA (2009). »The Effect of Children on Earnings using Exogenous Variation in Family Size: Swedish Evidence«, Swedish Institute for Social Research Working Paper 2009-2.
- IACOVOU, MARIA (2001). »Fertility and Female Labour Supply«, University of Essex Institute for Social and Economic Research Working Paper 2001-19.
- JACOBSEN, JOYCE P., JAMES WISHART PEARCE III OCH JOSHUA ROSENBLUM (1999). »The Effects of Childbearing on Married Women's Labor Supply and Earnings: Using Twin Births as a Natural Experiment«, *Journal of Human Resources*, 34(3), 449–474.
- JOHNSEN, JULIAN OCH KATRINE V. LØKEN (2015). »Nordic Family Policy and Maternal Employment«, *Nordic Economic Policy Review*, 2: 115–131.
- KJAER, TRILLE, VANNA ALBIERI, ALLAN JENSEN, SUSANNE K. KJAER, CHRISTOFFER JOHANSEN OCH SUSANNE O. DALTON (2014). »Divorce or End of Cohabitation Among Danish Women Evaluated for Fertility Problems«, *Acta*

15. Bertrand 2020.

16. Johnsen och Løken 2015.

- Obstetricia et Gynecologica Scandinavica*, 93(3), 269–276.
- KLEVEN, HENRIK, CAMILLE LANDAIS OCH JACOB EGHOLT SØGAARD (2018). »Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark«, NBER Working Paper No. 24219.
- LUNDBORG, PETTER, ERIK PLUG OCH ASTRID WÜRTZ RASMUSSEN (2017). »Can Women Have Children and a Career? IV Evidence from IVF Treatments: Dataset«, *American Economic Review*, 107(6), 1611–1637.
- NIELSEN, HELENA SKYT, MARIANNE SIMONSEN OCH METTE VERNER (2004). »Does the Gap in Family-Friendly Policies Drive the Family Gap?«, *Scandinavian Journal of Economics*, 106 (4), 721–744.
- PYLKKÄNEN, ELINA OCH NINA SMITH (2004). »The Impact of Family-Friendly Policies in Denmark and Sweden on Mothers' Career Interruptions Due to Childbirth.« Institute of Labor Economics IZA Discussion Paper 1050.
- ROSENZWEIG, MARK R. OCH KENNETH I. WOLPIN (1980). »Life-Cycle Labor Supply and Fertility: Causal Inferences from Household Models«, *Journal of Political Economy*, 88(2), 328–348.
- WALDFOGEL, JANE (1998). »Understanding the 'Family Gap' in Pay for Women with Children«, *Journal of Economic Perspectives*, 12(1), 137–156.
- VERE, JAMES P. (2011). »Fertility and Parents Labour Supply: New Evidence from US Census Data«, *Oxford Economic Papers*, 63(2), 211–231.
- VOLGSTEN HELENA, AGNETA S. SVANBERG OCH PIA OLSSON (2010). »Unresolved grief in women and men in Sweden three years after undergoing unsuccessful in vitro fertilization treatment«, *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica*, 89(10), 1290–1297.

SNS ANALYS | En stor del av den forskning som bedrivs är vid sin publicering anpassad för vetenskapliga tidskrifter. Artiklarna är ofta teoretiska och inomvetenskapligt specialiserade. Det finns emellertid mycket forskning, framför allt empirisk och policyrelevant sådan, som är intressant för en bredare krets. Målet med SNS Analys är att göra denna forskning tillgänglig för beslutsfattare i politik, näringsliv och offentlig förvaltning och bidra till att forskningen når ut i medierna. Finansiellt bidrag har erhållits från Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse. Författarna svarar helt och hållet för analys, slutsatser och förslag.